

**ЧОРНОМОРСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ  
ІМЕНІ ПЕТРА МОГИЛИ**

**Валяддінзаде Ельвін Расім огли**

УДК 343.36

**КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВА ОХОРОНА ПРАВОСУДДЯ**

**АВТОРЕФЕРАТ**

роботи на здобуття освітнього ступеня «Магістр»  
спеціальність 081 «Право»

Науковий керівник: к.ю.н., доцент  
Коваль А.А.

Рецензент: к.ю.н., доцент  
Тунтула О.С.

**Миколаїв – 2019**

## ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

**Актуальність теми.** Українська держава, яка визначила одним із векторів свого розвитку інтеграцію в Європейське співтовариство, проголосила себе на конституційному рівні правовою державою (ст. 1 Конституції України), в якій правосуддя набуває особливого статусу і значення як найважливіший гарант дотримання прав і свобод людини. Сенс правової держави виявляється в розвинутості механізмів правового захисту людської свободи, а також у сприянні законодавству, здатному забезпечити для громадян однакову правову захищеність й індивідуальну відповідальність. Функціональне призначення судової системи спрямоване на своєчасний і дієвий захист цих прав шляхом розгляду цивільних, кримінальних, адміністративних, господарських справ і справ про адміністративні правопорушення. Доступне, справедливе, неупереджене правосуддя є суттю правової держави та показником рівня захищеності прав людини.

На сьогоднішній день питання забезпечення надійної кримінально-правової охорони конституційних прав і законних інтересів людини і громадянина, зміцнення законності і встановлення правопорядку в суспільстві, а також необхідність боротьби з корупцією у владних структурах різних рівнів вимагають від правоохоронних органів і судів прийняття стратегічно вірних рішень. Слід враховувати, що злочини, що здійснюються в сфері здійснення правосуддя, перешкоджають нормальному функціонуванню органів досудового слідства, дізнання, прокуратури і суду. По суті, такі діяння перешкоджають веденню розслідування і подальшому розкриттю злочинів, викриттю злочинця, притягнення його до кримінальної відповідальності і, як результат, призначення йому справедливого покарання.

Наразі активно здійснюється судова реформа та реформа правоохоронних органів (правопорядку) через атестацію, тестування та проведення конкурсів на посади, що закріплено стратегіями та планами держави на найближчу перспективу до 2020 р. Публічний інтерес до здійснюваних реформ збільшив увагу громадськості до злочинів проти правосуддя. За статистичними даними Генеральної прокуратури України у 2015 р. було зареєстровано 9693 злочинів

проти правосуддя (2400 з обвинувальним актом), у 2016 р. – 9323 (1793), у 2017 р. – 8589 (1800), у 2018 р. – 8339 (1849), у 2019 р. – 950 (137).

Така суттєва кількість вчинених злочинів проти правосуддя потребує не тільки відповідної реакції органів досудового розслідування та суду, але й наукового опрацювання.

**Ступінь дослідженості теми.** Проблеми кримінальної-правової охорони правосуддя досліджували: Н. Ю. Алексеєва, В. С. Бігун, І. В. Гловюк, М. П. Джуган, О. І. Залізко, Н. Ю. Карпова, О. О. Кваша, В. Я. Конопельський, В. В. Кудрявцев, Л. В. Лобанова, А. Г. Мартіросян, С. С. Мірошніченко, А. О. Селиванов, В. Є. Ткаліч, З. А. Тростюк, Є. В. Фесенко, М. В. Шепітько.

**Мета і завдання дослідження.** Метою магістерської роботи є розкриття суті правосуддя в Україні та визначення основних аспектів його кримінально-правової охорони. Відповідно до поставленої мети дослідження необхідно вирішити такі завдання:

охарактеризувати основні засади та підходи до розуміння категорії правосуддя;

визначити основні етапи становлення та розвитку українського законодавства у сфері кримінально-правової охорони правосуддя в Україні;

дослідити загальні класифікації злочинів проти правосуддя та визначити саме поняття злочинів проти правосуддя в Україні;

надати характеристику об'єктивних ознак злочинів, які посягають на суть та організаційні засади реалізації судової влади;

виокремити суб'єктивні ознаки злочинів, ознаки злочинів, що посягають на суть та організаційні засади реалізації судової влади;

проаналізувати проблемні аспекти кваліфікації злочинів, які посягають на суть та організаційні засади реалізації правосуддя;

визначити об'єктивні ознаки злочинів, що посягають на функціональні та суб'єктивні засади здійснення правосуддя;

охарактеризувати суб'єктивні ознаки злочинів, що посягають на функціональні та суб'єктивні аспекти реалізації правосуддя;

здійснити аналіз законодавчої регламентації та кваліфікації злочинів, що посягають на функціональні та суб'єктні основи здійснення правосуддя.

**Об'єктом дослідження** є суспільні відносини, що виникають у процесі здійснення правосуддя в Україні.

**Предметом дослідження** є правосуддя в Україні як об'єкт кримінально-правової охорони.

**Методи дослідження.** Методологічною основою дослідження є сукупність методів і прийомів наукового пізнання. Використано, зокрема, діалектичний підхід при формулюванні вихідних понять дослідження. Серед загальнонаукових методів застосовувались, насамперед, системний (при з'ясуванні поняття правосуддя та злочинів проти правосуддя), структурно-функціональний (для визначення структури досліджуваних явищ), порівняльний (для аналізу і вивчення судової практики при визначенні проблемних аспектів кваліфікації злочинів проти правосуддя), метод дедукції. У процесі дослідження використовувались також деякі спеціально-юридичні методи, а саме: формально-юридичний, метод тлумачення права, метод вивчення юридичної практики.

**Апробація результатів дослідження.** Основні положення, висновки і рекомендації роботи доповідалися на студентській науковій конференції «Університетська молодь для сталого майбуття України» (17-18 листопада 2018 року, м. Миколаїв).

**Публікації.** За темою магістерської роботи опубліковано 1 статтю у Молодіжному науковому журналі «Студентські наукові студії».

**Структура дипломної роботи,** зумовлена метою і завданнями здійсненого дослідження. Магістерська робота складається з переліку основних умовних позначень, змісту, вступу, трьох розділів, десяти підрозділів, висновків, списку використаних джерел. Обсяг основної частини – 106 сторінок. Загальний обсяг роботи становить 120 сторінок. Список використаної літератури складає 106 найменувань.

## ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми магістерської роботи, ступінь наукової розробки проблеми дослідження; визначені основна мета і конкретні завдання роботи, її об'єкт і предмет, методологічні, теоретичні та емпіричні основи.

**Розділ 1 «Загальні засади дослідження правосуддя в Україні»** присвячений дослідженню поняття правосуддя, генезі кримінальної відповідальності за злочини проти правосуддя, класифікації злочинів проти правосуддя та їх характеристики.

Встановлено, що правосуддя як об'єкт кримінально-правової охорони це складний феномен суспільних відносин, завданням яких є забезпечення передумов, нормальне здійснення та реалізацію результатів діяльності суду, органів та осіб, які сприяють йому. Визначено, що правосуддя в Україні можуть здійснювати лише суди, однак виникають протиріччя щодо юрисдикції Міжнародного кримінального суду в Україні.

З'ясовано, що витоки українського законодавства, в тому числі і кримінального, закономірно пов'язано із виникненням та розвитком Київської Русі, зокрема у «Руській правді» та князівських статутах, були сформовані правові норми, які можна розглядати як прообраз деяких сучасних складів злочинів проти правосуддя. Визначено, що у період дії польсько-литовського та російського кримінального законодавства (XIV – XVII ст. ст.) відбулось законодавче закріплення основних принципів здійснення правосуддя, порушення яких каралось засобами примусу з боку держави. Визначено, що у період Гетьманщини (XV-XVIII ст. ст.) відбулось становлення кримінальної відповідальності за постановлення суддями неправосудного вироку. Зазначено, що радянський період (1922-1991 рр.) характеризується формуванням кримінально-правової охорони правосуддя.

Запропоновано дефініцію поняття злочинів проти правосуддя та проведено класифікацію злочинів проти правосуддя виходячи із розуміння інтересів правосуддя.

Визначено, що кримінально-правова охорона правосуддя здійснюється через закріплену систему норм КК України, що визначають відповідальність за злочини сфері правосуддя.

**Розділ 2 «Кримінально - правова охорона сутнісних інтересів правосуддя»** складається з трьох підрозділів і присвячений кримінально-правовій характеристиці складів злочинів які посягають на суть та організаційні засади реалізації судової влади.

Охарактеризовані основні об'єктивні та суб'єктивні ознаки злочинів, що посягають на сутнісну основу інтересів судової влади. Запропоновано внести зміни до диспозиції статті 376 КК України.

**Розділ 3 «Кримінально – правова охорона функціональних і суб'єктних аспектів здійснення правосуддя»** складається з трьох підрозділів які присвячені кримінально-правовій характеристиці складів злочинів що посягають на функціональні та суб'єктні аспекти реалізації правосуддя.

Охарактеризовані основні об'єктивні та суб'єктивні ознаки злочинів, які посягають на функціональні та суб'єктні аспекти реалізації правосуддя. Запропоновано внести зміни до чинного законодавства, зокрема, щодо декриміналізації деяких положень.

Загалом визначено, що найчисленнішу групу злочинів проти правосуддя складають злочини, що вчиняються шляхом порушення порядку відбування покарання або попереднього ув'язнення. За статистичними даними Генеральної прокуратури України такі злочини складають 36 % від загальної кількості всіх злочинів проти правосуддя від загальної кількості всіх злочинів проти правосуддя.

## ВИСНОВКИ

У **висновках** здійснено теоретичне узагальнення та нове вирішення наукового завдання у межах розгляду питання кримінальної відповідальності за злочини проти правосуддя

До найбільш важливих висновків цього дослідження належать:

1. Визначено, що правосуддя це правозастосовна діяльність суду з розгляду та вирішення у передбаченому законом процесуального порядку цивільних, господарських, кримінальних та адміністративних справ, метою якої є досягнення справедливості, розв'язання конфлікту, захист прав та свобод людини, юридичних осіб, держави а також, правоохоронних органів, які сприяють здійсненню судом правосуддя і забезпечують виконання його рішень, а саме: органів дізнання, досудового слідства, прокуратури та органів, які відають виконанням судових рішень, вироків і призначених покарань. Правосуддя в Україні можуть здійснювати лише суди, однак, у зв'язку із відсутністю ратифікації Римського статуту, виникають суперечності, щодо юрисдикції Міжнародного Кримінального Суду. Адже Україна де-факто стала «асоційованою учасницею» Римського статуту, оскільки надала МКС юрисдикцію щодо наймасштабніших злочинів проти міжнародного права, вчинених на її території, але не набула жодного формального статусу перед Судом.

2. Виокремлено наступні періоди становлення відповідальності за злочини проти правосуддя, 1) період Київської Русі (X-XIII ст.); 2) період дії польсько-литовського та російського кримінального законодавства (XIV-XVII ст.); 3) період дії козацького звичаєвого права, російського та польського кримінального законодавства (XV-XVIII ст.); 4) період дії кримінального законодавства Російської імперії та Австро-Угорщини (XIX ст. – 1917); 5) період національно - визвольних змагань (1917-1921 рр.); 6) радянський період (1922-1991 рр.); 7) сучасний період (з 1991 р. та до теперішнього часу).

3. Сформульовано, що злочини проти правосуддя – це суспільно небезпечні та протиправні діяння, що посягають на нормальну діяльність судової влади, а також органів і осіб, які забезпечують реалізацію цієї діяльності (органів дізнання, досудового слідства, прокуратури, виконання покарань, захисників, законних представників, тощо).

Класифіковано злочини проти правосуддя виходячи із розуміння інтересів правосуддя, які поділяються в залежності від аспекту правового регулювання на:

- 1) сутнісні (відображають суть та організаційні засади реалізації судової влади).
- 2) функціональні (відображають відповідність закону процесуальних і виконавчих дій, процедур і функцій) та
- 3) суб'єктні (відображають безпеку осіб, їх майна, що здійснюють судову владу або сприяють їй, а також безперешкодну можливість реалізації закріплених в законі прав і обов'язків).

4. Зазначено, що родовим об'єктом злочинів проти правосуддя є суспільні відносини, що забезпечують нормальне функціонування органів судової влади, а також органів та осіб, які забезпечують або сприяють здійсненню правосуддя. Безпосередній об'єкт вказаних злочинів – суспільні відносини, пов'язані з регулюванням певних аспектів діяльності щодо здійснення правосуддя. При співвідношенні потерпілого від злочину та предмета погоджуємося з існуванням як потерпілого, так і предмета злочину в рамках об'єкта злочину. Потерпілий характеризує суб'єктний елемент суспільних відносин, на який спрямоване злочинне посягання. Із об'єктивної сторони злочини проти правосуддя є як із формальним так і матеріальним складом.

Абсолютна більшість злочинів XVIII розділу вчиняється шляхом активної дії. Однак, окремі злочини (ст. 385 чи ст. 389-1 КК України) можуть вчинятися лише шляхом пасивної поведінки – бездіяльності, тоді як передбачені, ст. 380, 382 і 390 КК – шляхом як дії, так і бездіяльності. Суб'єктивна сторона переважної більшості злочинів проти правосуддя характеризується умисною формою вини. Визначено, що кримінально-правова охорона правосуддя здійснюється через закріплену систему норм КК України, що визначають відповідальність за злочини сфері правосуддя.



Зазначено, що під об'єктом кримінально-правової охорони слід розуміти суспільні відносини, які потенційно можуть стати об'єктом злочину, у зв'язку із чим вони взяті законодавцем під охорону шляхом закріплення кримінально-правового закону.

5. Узагальнено, що основними об'єктивними ознаками злочинів, що посягають на сутнісну основу інтересів судової влади є посягання на: - встановлений порядок реалізації конституційних засад здійснення судочинства; - реалізацію конституційного принципу незалежності суддів при здійсненні судочинства; - порядок суспільних відносин, який забезпечує незалежність суддів шляхом охорони їх службової діяльності- забезпечення повного і своєчасного виконання судового рішення - забезпечення таємниці слідства та конфіденційності іншої інформації, пов'язаної з виявленням та розкриттям злочинів і розслідуванням кримінальних справ; - забезпечення своєчасного виявлення, - припинення та розкриття злочинів.

Запропоновано додати до диспозиції статті 376 КК України такі форми впливу на суддів як прохання; погрози; шантаж.

6. Висвітлено, що у більшості злочинів, які посягають на сутнісну основу інтересів судової влади, суб'єктивна сторона характеризується наявністю прямого умислу. Суб'єктами таких злочинів є як загальні, так і спеціальні суб'єкти. Спеціальними суб'єктами можуть бути судді або присяжні, представники банківської або іншої фінансової установи, засуджені особи, особи щодо яких встановлено адміністративний нагляд та інші.

7. Зазначено, що у сфері законодавчої регламентації та кваліфікації злочинів загалом та злочинів, що посягають на сутнісну основу інтересів судової влади зокрема, є ще немало спірних і невирішених питань, над якими дискутують науковці. Диспут виникає, в основному, через різне тлумачення одних і тих же юридичних понять, використання різної юридичної термінології що зумовлює труднощі в процесі кваліфікації злочинів.

8. Сформульовано, що об'єктивними ознаками злочинів, що посягають на функціональні інтереси судової влади є перешкоджання якісному здійсненню

певної процесуальної функції, процедури чи слідчої дії (допиту, експертизи тощо). Об'єктивними ознаками злочинів, що посягають на суб'єктні інтереси судової влади, є перешкоджання особам, які здійснюють правосуддя, та учасникам судочинства виконувати свої процесуальні функції, реалізовувати свої права та обов'язки. Таке перешкоджання може проявлятися у (в): погрозі або насильстві; завідомо незаконних затриманні, приводі, домашньому арешті або триманні під вартою; примушуванні давати показання; розголошенні відомостей про заходи безпеки щодо особи, взятої під захист; умисному знищенні або пошкодженні майна судді, народного засідателя чи присяжного; умисному знищенні або пошкодженні майна захисника чи представника особи; невжитті заходів безпеки щодо осіб, взятих під захист.

9. Визначено, що суб'єктивні ознаки злочинів, що посягають на функціональні інтереси судової влади, характеризується наявністю прямого умислу Суб'єкти цих злочинів – або загальні, або спеціальні (слідчий, дізнавач, прокурор, свідок, потерпілий, експерт, оцінювач, перекладач, тощо).

Суб'єктивна сторона злочинів, що посягають на суб'єктні інтереси судової влади, характеризується наступними ознаками: 1) умисна форма вини щодо посягання на інтереси правосуддя та на життя осіб, які є носіями судової влади, або їхніх близьких злочинів у зв'язку зі здійсненні правосуддя; 2) ставлення суб'єкта злочину щодо посягання на інтереси правосуддя може характеризуватись лише прямим умислом, специфічними мотивами, цілями й метою припинити або перешкодити діяльності осіб, які здійснюють правосуддя, і тим завдати шкоди правосуддю; 3) суб'єктивна сторона може характеризуватись як прямим так і непрямим умислом; 4) психічне ставлення суб'єкта цього злочину щодо посягання на життя близьких родичів осіб, які здійснюють правосуддя, можуть характеризуватись умисною формою вини як із прямим, так і з непрямим умислом. Суб'єктами злочинів, які посягають на суб'єктні інтереси судової влади є: загальні та спеціальні.

10. Підтримано позицію про введення особливої підстави для звільнення від кримінальної відповідальності у випадку добровільної заяви про

неправдивість повідомлення, якщо воно не спричинило притягнення невинної особи до кримінальної відповідальності чи настання інших тяжких наслідків. Важаємо, що необхідно частково декриміналізувати склад відмови свідка від давання показань, оскільки дуже часто така поведінка свідка зумовлена здійсненням тиску на свідка зі сторони обвинуваченого, його родичів та знайомих. При цьому засобів захисту від подібного впливу законодавством практично не передбачено.

Зазначено, що представництво в суді без повноважень має тягнути за собою не кримінальну, а дисциплінарну відповідальність. Завідомо неправдиве повідомлення суду про повноваження представляти іншу особу в суді на практиці може бути лише поданням представником до суду завідомо підроблених офіційних документів, які посвідчують певні факти, що мають юридичне значення або надають певні права чи звільняють від обов'язків, адже неможливо уявити допуск представника до справи без подання ним документів про його повноваження. Відповідно подання сфальсифікованих документів повинно кваліфікуватись за статтею 358 КК України, а стаття 400-1 КК України повинна бути декриміналізована.

## **СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ**

1. Правосуддя в Україні як об'єкт кримінально-правової охорони: зб. матеріалів учасн. XXI Студ. наук. конф. «Могилянські читання -2018: Досвід та тенденції розвитку суспільства в Україні: глобальний, національний та регіональний аспекти» Вид-во ЧНУ ім. Петра Могили, 2019.

## АНОТАЦІЇ

**Валяддінзаде Ельвін Расім огли. Кримінально-правова охорона правосуддя .** – Робота на здобуття освітнього ступеня «Магістр» за спеціальністю 081 «Право» – Чорноморський національний університет імені Петра Могили, Миколаїв, 2019.

Магістерську роботу присвячено аналізу особливостей кримінальної відповідальності за злочини проти правосуддя. У роботі визначено поняття правосуддя, досліджено історичний розвиток кримінально-правової охорони правосуддя в Україні, охарактеризовано поняття злочинів проти правосуддя та їх класифікацій. Здійснено аналіз складів злочинів передбачених розділом Розділ XVIII КК України та сформульовані пропозиції вдосконалення кримінального законодавства України.

**Ключові слова:** правосуддя, кримінально-правова охорона, об'єкт злочину, суб'єкт злочину, предмет злочину, суб'єктивна сторона, об'єктивна сторона, санкція у статті.

**Valiaddinzade Elvin Rasim ohly. Criminal Law Enforcement in Justice.** - Work on obtaining an educational degree "Master" in specialty 081 "Law" - Petro Mohyla Black Sea National University, Mykolayiv, 2019.

The master's thesis is devoted to analysis of peculiarities of criminal responsibility for crimes against justice. The work defines the concept of justice, examines the historical development of criminal justice in Ukraine, describes the concept of crimes against justice and their classifications. Made the analysis of the crimes set forth in Section XVIII of the Criminal Code of Ukraine and formulated proposals of improve the criminal legislation of Ukraine.

**Key words:** justice, criminal law, object of crime, subject of crime, subjective aspect, objective aspect, sanction in the article.